

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ
Α. Φλωρόπουλου
για μαθητές με απαιτήσεις

30
ΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΩΣ

http://www.floropoulos.gr - email: info@floropoulos.gr

•ΚΕΝΤΡΟ ΑΘΗΝΑΣ: Βερανζέρου 6, Πλατεία Κάνιγγος, Τηλ.: 210-38.14.584, 38.02.012, Fax: 210-330.42.42
• ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ: Λ. Βουλιαγμένης 244 (μετρό Δάφνης), Τηλ.: 210-9.76.76.76, 9.76.76.77

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΤΗΣ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

Κυριακή 10 Φεβρουαρίου 2013

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

B1. «Γιατί, αν δεν ήταν έτσι τα πράγματα, καθόλου δεν θα χρειαζόταν ο δάσκαλος, αλλά όλοι θα γεννιόνταν καλοί ή κακοί. Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές· δηλαδή κάνοντας όσα συμβαίνουν στις συναλλαγές μας με τους άλλους ανθρώπους γινόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι, κάνοντας όμως όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος, άλλοι γινόμαστε ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο συμβαίνει και με όσα έχουν σχέση με τις επιθυμίες και με την οργή (μας)· άλλοι δηλαδή γίνονται σώφρονες και πράοι, ενώ άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, άλλοι με το να συμπεριφέρονται σ' αυτά με αυτόν τον συγκεκριμένο τρόπο και άλλοι με εκείνο τον τρόπο. Και με έναν λόγο λοιπόν από όμοιες ενέργειες διαμορφώνονται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε μια ορισμένη ποιότητα στις ενέργειές μας.»

B2. Ο Αριστοτέλης στην ενότητα αυτή, προκειμένου να ενισχύσει την άποψή του, ότι δηλαδή καμία από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως, αλλά εδραιώνεται με το έθος, τη συνήθεια, την επανάληψη και την άσκηση, χρησιμοποιεί ένα επιχείρημα που αντλείται από τον χώρο της πολιτικής.

Με το επιχείρημα ο φιλόσοφος υπογραμμίζει τη συμβολή των νομοθετών στην κατάκτηση της αρετής από τους πολίτες, καθώς πρωταρχικός στόχος και επιδίωξη κάθε νομοθέτη που με το έργο του θέλει να υπηρετήσει το κοινωνικό σύνολο, είναι να καταστήσει τους πολίτες ενάρετους και το μέσο για να το επιτύχει είναι να εθίσει τους πολίτες στις καλές-ποιοτικές πράξεις. (ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθούς). Έτσι, ορισμένοι νομοθέτες οργανώνουν σωστά τον εθισμό και πράγματι κάνουν τους πολίτες αγαθούς (εὖ αὐτὸ ποιούσιν). Ωστόσο, κάποιοι άλλοι θεσπίζουν νόμους οι οποίοι δεν φέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα καθώς δεν καταφέρουν να ασκήσουν σωστά τους πολίτες στην αρετή και με τον τρόπο αυτό παρεκκλίνουν από το στόχο τους (ἀμαρτάνουσιν) και δεν οδηγούν τους πολίτες στην ηθική τελείωση. Γι' αυτό, άλλωστε, και τα πολιτεύματα διακρίνονται σε καλά και λιγότερο καλά. (διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι για τον Αριστοτέλη, - θεωρητικά τουλάχιστον- όλα τα πολιτεύματα μπορούν να θεωρηθούν καλά, αφού οι νομοθέτες επιδιώκουν να εθίσουν τους πολίτες στην αρετή.

Η διαφορά έγκειται στο βαθμό της βοήθειας που παρέχει το κάθε πολίτευμα στον πολίτη, ώστε να ασκηθεί με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία στα έργα της αρετής. Ο Αριστοτέλης λοιπόν, διακρίνει τα πολιτεύματα σε καλά και λιγότερο καλά και

όχι σε καλά και κακά. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η λέξη «φαύλης» (που κανονικά «φαῦλος» σημαίνει κακός, ευτελής, ασήμαντος) χρησιμοποιείται εδώ με διαφορετική σημασία, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις του φιλοσόφου. Η αναφορά αυτή στη διάκριση των πολιτευμάτων φαίνεται, με την πρώτη ματιά, να μη σχετίζεται με το θέμα του κειμένου και να αποτελεί μια παρέκβαση. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν ισχύει, καθώς στόχος του φιλοσόφου είναι να συνδέσει την αξία των πολιτευμάτων με την αρετή των πολιτών.

Συγκεκριμένα, ο Αριστοτέλης δεν πιστεύει ότι υπάρχουν κακά πολιτεύματα, αφού πρωταρχικός στόχος όλων των νομοθετών, και άρα και των πολιτευμάτων μέσα στα οποία δρουν, είναι να κάνουν τους πολίτες ενάρετους ασκώντας τους στην ηθική αρετή, προκειμένου να φτάσουν στον ύψιστο στόχο, την ευδαιμονία. Το κριτήριο διάκρισης των πολιτευμάτων σε καλά και λιγότερο καλά αφορά στον βαθμό επιτυχίας του έργου των νομοθετών, **όσο δηλαδή πιο κοντά στον στόχο τους φτάνουν, να οδηγήσουν τους πολίτες στην ηθική αρετή, και άρα στην ευδαιμονία, τόσο πιο καλό θεωρείται και το πολίτευμα.** Κύριο έργο των νομοθετών είναι να κάνουν, με τους νόμους, τους πολίτες ηθικούς, ενάρετους, να τους σταθεροποιήσουν στον δρόμο της αρετής για να είναι και η πολιτεία αγαθή. Παρόμοια σε άλλο χωρίο των Ηθικών Νικομαχείων, ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για νόμο που είναι κείμενος ορθώς και έχει επιτυχία και για νόμο απεσχεδιασμένον (δηλαδή προχειροφτιαγμένο), ο οποίος δεν έχει επιτυχία.

Επομένως, εάν οι άνθρωποι ήταν ενάρετοι ή ανήθικοι από τη φύση τους δεν θα υπήρχε νόημα οι νομοθέτες να τους ασκούν σε ηθικά ενάρετες πράξεις ώστε να κάνουν τους πολίτες αγαθούς.

Παρόλο που φαίνεται με το επιχείρημα αυτό ο Αριστοτέλης να μεταβιβάζει το θέμα από την ηθική στην πολιτική διάσταση της ηθικής αρετής στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο δεν ισχύει, καθώς για τον φιλόσοφο υπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηθικής και πολιτικής, αφού στην ουσία ταυτίζονται. Η πολιτική του Αριστοτέλη είναι η ηθική, διότι σκοπός της είναι η ηθική προαγωγή των πολιτών.

B3. Η φράση «Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται» αποτελεί την αποδεικτέα θέση, ότι δηλαδή τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, είτε αυτά είναι καλά είτε κακά, διαμορφώνονται βάσει επαναλαμβανόμενων ενεργειών. Ο Αριστοτέλης διαπιστώνει τη σημασία της ηθικής πράξης για την απόκτηση της ηθικής αρετής. Πιο συγκεκριμένα ακολουθώντας την αναλογική συλλογιστική πορεία (Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει) διατυπώνει την άποψη πως αυτό που συμβαίνει στις τέχνες συμβαίνει και στις αρετές, η απόκτησή τους δηλαδή γίνεται με τον εθισμό και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που προηγήθηκε.

Για να ενισχύσει την άποψή του αυτή και να την καταστήσει σαφή, χρησιμοποιεί παραδείγματα από τον χώρο των αρετών. Τα παραδείγματα αναφέρονται **α)** σε αρετές που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι, συναλλάσσονται αδιάλειπτα και συνεχώς μεταξύ τους, με αποτέλεσμα άλλοι να γίνονται δίκαιοι ή άδικοι, («πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι ...οἱ δὲ ἄδικοι»), ακόμα, **β)** στον τρόπο αντιμετώπισης των δύσκολων καταστάσεων της ζωής τους που διαμορφώνει τη

στάση και τη συμπεριφορά τους όπως η συνεχής άσκηση σε ό,τι εμπεριέχει το στοιχείο του φόβου τους κάνει θαρραλέους ή τους καθιστά δειλούς («πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς ...οἱ δὲ δειλοὶ) και τέλος γ) στον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται τις επιθυμίες και τις ορμές τους που καθορίζει τον χαρακτήρα τους. («Ὅμοίως δὲ και τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας...ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως»). Τα μόνιμα δηλαδή στοιχεία του χαρακτήρα μας - οι ἔξεις- διαμορφώνονται από τη συστηματική επανάληψη ὁμοίων ενεργειών. Επειδή ὁμως η ἔξις είναι ἔννοια ουδέτερης σημασιολογικής απόχρωσης, μπορεί δηλαδή να είναι καλή, αλλά και κακή, καθοριστικός είναι ο ρόλος της επανάληψης, που πρέπει να γίνεται με ποιότητα, ὡστε να προσδίδει την ἀνάλογη ποιότητα και στα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Βασική προϋπόθεση βέβαια είναι οι πράξεις να επιλέγονται και να εφαρμόζονται ενσυνείδητα καθώς και να αποτελούν σταθερό ομοιόμορφο και ἀμετάβλητο τρόπο συμπεριφοράς. Επομένως με τις επανειλημμένες πράξεις σωφροσύνης και της συστηματικής αποχής από τις ἡδονές γινόμαστε σώφρονες. Βέβαια, ἀξιοσημείωτο είναι ὅτι ο Αριστοτέλης σε ἄλλο σημείο των Ἠθικῶν γράφει ὅτι συμβαίνει και το ἀντίστροφο, οι ἔξεις δηλαδή γίνονται πηγή ἀντίστοιχων ενεργειών και ἔτσι δημιουργείται ἕνας κύκλος. Αν για παράδειγμα συνηθίζουμε να περιφρονούμε τους κινδύνους γινόμαστε ἀνδρείοι, και ἀφού ἔχουμε γίνει ἀνδρείοι μπορούμε να ἀντιμετωπίζουμε καλύτερα ὅ,τι μας προκαλεί φόβο. Πάντως είναι ἀπαραίτητο να προσδίδει κάποιος ποιότητα στις πράξεις του και σ' αυτό ἔγκειται ο ρόλος της παιδείας και της ἀγωγῆς. Ο Σταγειρίτης φιλόσοφος στην κατακλειδα της ἐνότητος χρησιμοποιώντας το σχῆμα της ἀνιούσας κλιμάκωσης ἐπισημαίνει τον κείριο ρόλο της παιδείας και της ἀγωγῆς, που συμβάλλουν καθοριστικά στην ἀπόκτηση ἢ μη ἐνάρετων συνηθειῶν ἀλλά και στον ἐθισμό του ἀτόμου σε συγκεκριμένους τρόπους δράσης και συμπεριφοράς που θα τον οδηγήσουν στην ἀρετή. Επειδή, λοιπόν, η ποιότητα των ενεργειῶν του ἀνθρώπου προσδιορίζεται κυρίως ἀπό τον τρόπο με τον ὁποῖο θα συνηθίζει να πράττει ἀπό τη νεανική ἡλικία είναι φανερό ὅτι το βάρος πέφτει στην παιδεία που θα λάβουν οι νέοι. Για να είναι ο ἐθισμός γόνιμος και ἀποτελεσματικός είναι ἀπαραίτητο να ξεκινά ἀπό πολύ μικρή ἡλικία καθώς τότε συντελεῖται η διαμόρφωση της ἠθικῆς του συνείδησης και το παιδί είναι πιο δεκτικό στις ὑποδείξεις. Το φυσικό, οἰκογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του παιδιοῦ διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη ψυχοσυναισθηματική, σωματική και πνευματική ἀνάπτυξή του. Επιπλέον, ἐπειδή η διαδικασία αὐτή είναι χρονοβόρα, κρίνεται σωστό να ξεκινήσει ὡσο γίνεται πιο νωρίς.

B4. Εἰσαγωγή σχολικοῦ βιβλίου σελ. 152-153: «Πριν ἀπό ὅλα ὁμως ο Αριστοτέλης ... διακρίνει τις ἀνθρώπινες ἀρετές σε ἠθικές και διανοητικές.»

B5. α) ἀσυνήθιστος:	ἐθίζοντες
διηγετής:	διαφέρει
περιουσία:	εἰσί, ἔσσονται
διαστρέβλωση:	ἀναστρέφεσθαι
δώρο:	ἀποδιδόναι

β)	ποιουσιν:	αποποίηση
	ἀμαρτάνουσιν:	αμαρτία
	φοβεῖσθαι:	εκφοβισμός
	πράττοντες:	πρακτικός
	ἕξεις:	εξοχή

Φ Ρ Ο Ν Τ Ι Σ Τ Η Ρ Ι Α
Ο Μ Ο Κ Ε Ν Τ Ρ Ο
Α. Φλωρόπουλου
 για μαθητές με απαιτήσεις

http://www.floropoulos.gr - email: info@floropoulos.gr

• ΚΕΝΤΡΟ ΑΘΗΝΑΣ: Βερανζέρου 6, Πλατεία Κάνιγγος, Τηλ.: 210-38.14.584, 38.02.012, Fax: 210-330.42.42
 • ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ: Λ. Βουλιαγμένης 244 (μετρό Δάφνης), Τηλ.: 210-9.76.76.76, 9.76.76.77

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΤΗΣ
 Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

Κυριακή 10 Φεβρουαρίου 2013

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

Α. Ο Θεμιστοκλής μόλις κατάλαβε (αυτά) έγκαιρα καταφεύγει από την Πελοπόννησο στην Κέρκυρα, επειδή ήταν ευεργέτης τους. Επειδή όμως οι Κερκυραίοι ισχυρίζονται ότι φοβούνται να τον κρατήσουν, με αποτέλεσμα να γίνουν μισητοί στους Λακεδαιμόνιους και στους Αθηναίους, μεταφέρεται απ' αυτούς στην απέναντι στεριά. Και καθώς καταδιωκόταν από τους απεσταλμένους σύμφωνα με πληροφορίες σε ποιο μέρος πήγαινε, αναγκάζεται σε μια στιγμή αμηχανίας, να καταφύγει στον Άδμητο, το βασιλιά των Μολοσσών, αν και δεν ήταν φίλος του. Εκείνος μεν (Άδμητος) έτυχε να απουσιάζει, ο δε (Θεμιστοκλής) αφού έγινε ικέτης της γυναίκας του καθοδηγήθηκε απ' αυτή, αφού πάρει στην αγκαλιά του το παιδί τους, να καθίσει στην εστία. Και όταν ύστερα από λίγο ήρθε ο Άδμητος ήλθε, (ο Θεμιστοκλής) φανέρωσε ποιος ήταν και τον παρακάλεσε να μην τον εκδικηθεί τη στιγμή που καταδιωκόταν σαν εξόριστος, αν τυχόν αντιτάχτηκε ο ίδιος σ' αυτόν, όταν ζητούσε βοήθεια από τους Αθηναίους.

Β. Γραμματική

εὐεργέτα, τοῖς παισίν, σοί/σοι, γυναῖκα, φιλαιτάτη/φιλτάτη, φυγεῖν, φαίης, ἴσθι, σχῶσιν, προστέτακται.

Γ. Συντακτικό

εὐεργέτης = κατηγορούμενο στο υποκείμενο ὁ δέ Θεμιστοκλῆς της μτχ. ὤν.

τὴν καταντικρὺ = επιθετικός προσδιορισμός στην ἤπειρον

ὑπὸ τῶν προστεταγμένων = εμπρόθετος προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο διωκόμενος

αὐτῷ = δοτική αντικειμενική στο φίλον

ἐπιδημῶν = κατηγορηματική μετοχή αναφέρεται στο υποκείμενο ὁ μὲν του ρήματος ἔτυχεν.

2. Δευτερεύουσα επιρρηματική συμπερασματική – απαρεμφατική πρόταση. Εισάγεται με το συμπερασματικό σύνδεσμο ὥστε και εκφέρεται με απαρέμφατο, καθώς δηλώνει το ενδεχόμενο αποτέλεσμα και λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του αποτελέσματος στην κύρια πρόταση.

3. Ἐπεὶ ὁ Ἄδμητος ἦλθε...